

ציונות יהדות ד מוקרטיה לדרך

"וַיֵּצֵא יוֹסֵף יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ אֶת כְּלֵיהֶם... וְלָתֵת לָהֶם צִדָּה לְדַרְךָ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן..."
בראשית מב, 25

יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ונפגעי פעולות האיבה

התייחדות בציבור

על פי החוק במדינת ישראל, ד' באייר נקבע כ"יום זיכרון-גבורה ללוחמי מערכות ישראל, שנפלו למען תקומת ישראל, ללוחמי צבא-ההגנה לישראל, שמסרו נפשם על הבטחת קיומה של מדינת ישראל, ולנפגעי פעולות האיבה". היום מוקדש **להתייחדות** עם זכרם ודמותם של הנופלים, ולהעלאת מעשי גבורתם בעצרות ומסגרות **ציבוריות** שונות.

שני חיילים עומדים ביום הזיכרון במשמר הכבוד בבית קברות הצבאי בקרית שאול, 9/5/1981, צלם: צביקה ישראל, לע"מ.

שתי חיילות מדליקות את המשואה בהר הרצל, 30/4/1998, צלם: עמוס בן גרשום, לע"מ.

וְאִיךְ עוֹמְדִים בְּטָקְס זִכְרוֹן? זְקוּפִים אוֹ כְּפוּפִים
מְתוּחִים כְּאַהֵל אוֹ בְּרִשׁוֹל שֶׁל אָבֶל,
רֹאשׁ מְשֻׁפֵּל כְּאַשְׁמִים אוֹ רֹאשׁ מוֹרֵם בְּהַפְגָּנָה נֶגְדַּת הַמּוֹת,
עֵינַיִם פְּעוּרוֹת וּקְפוּאוֹת כְּעֵינֵי הַמֵּתִים
אוֹ עֵינַיִם עֲצוּמוֹת, לְרֹאוֹת כּוֹכְבֵים בְּפָנִים,
וּמָה הַשְׁעָה הַטּוֹכָה לְזַכֵּר? בְּצַהֲרֵי הַיּוֹם
כְּשֶׁהֲצֵל חֲבוּי מִתַּחַת רִגְלֵינוּ, אוֹ בֵּין הָעֵרְבִים
כְּשֶׁהֲצֵל מִתְאַרֵךְ כְּגַעְגּוּעִים
שְׂאִין לָהֶם רֹאשִׁית וְלֹא תְּכֻלִּית, כְּמוֹ אֱלֹהִים?

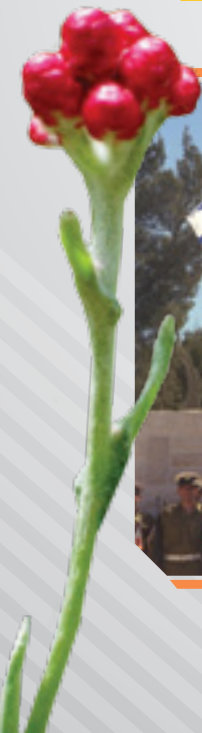
(יהודה עמיחי, פתוח סגור פתוח, שוקן, עמ' 174)

< הביעו עמדה:
"להתייחד בציבור" -
סתירה או השלמה?
נמקו.

< מה אתם מרגישים,
כשאתם משתתפים
בטקס זיכרון?

< האם חשוב, לדעתכם,
לקבוע כללי התנהגות
בטקס זיכרון? מדוע?

< מהן האפשרויות השונות לעמוד בטקס זיכרון, על-פי
השיר והתצלומים?

< אילו תחושות מבטאת כל עמידה או מחווה?

< עם איזו תחושה אתם מזדהים, ומדוע?

< מדוע מתקשה המשורר לדעת איך צריך לעמוד בטקס זיכרון?

< מה דעתכם על ההתלבטות שלו, נמקו?

חוק יום הזיכרון

יום הזיכרון חל ביום ד' באייר, יום אחד לפני יום העצמאות, כסמל למחיר ששילמה המדינה על הקמתה. הנהוג החל בשנת 1953. בשנת 1963 נקבע ייעודו של היום ב"חוק יום הזיכרון לחללי מלחמת הקוממיות וצבא-הגנה לישראל". בשנת 1998 החליטה ממשלת ישראל להוסיף ליום הזיכרון את הנצחת חללי פעולות האיבה, והוא נקרא מאז "יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ולנפגעי פעולות האיבה".

עמידה בצפייה בבוקר של יום הזיכרון לחללי צה"ל, 28/4/2009, צלם: יעקוב סער, לע"מ.

סעיף 3 לחוק קובע:

"ביום הזיכרון תהא בכל רחבי המדינה דומיה של שתי דקות בהן תשבות כלעבודה ותיפסק כל תנועה בדרכים; הדגלים על הבניינים הציבוריים יורדו לחצי התורן; יקוימו אזכרות ועצרות-עם; ייערכו טקסי התייחדות במחנות צבא-הגנה לישראל ובמוסדות חינוך; תכניות השידורים יביעו את ייחודו של היום".

עוד קובע החוק כי "בתי עינוגים" (בתי קפה ומוסדות בידור ושעשועים) יהיו סגורים ביום הזיכרון.

- < איזה מן הביטויים הציבוריים שבחוק לזכרון הנופלים משמעותי במיוחד בעיניכם? מדוע?
- < האם ראוי, לדעתכם, לחייב בחוק קיום ביטויים אלה של כבוד לנופלים? נמקו את עמדתכם אל מול אפשרויות אחרות.
- < אילו ערכים חברתיים אפשרו, לדעתכם, את קיומו העקבי והמכובד של חוק זה עד היום?
- < מה מבין מרכיבי ההתייחדות אתם מקיימים בבית ספרכם? כיצד?
- < הציעו פעילות בכיתתכם שתבטא אחריות לזכרון הנופלים.

< אילו סמלים טקסיים משקף תצלום זה?

הנפת הדגל לחצי התורן, הר הרצל, 06/05/1992, צלם: זיו קורן, לע"מ.

מסורת וחידוש: זיכרון והנצחה של הנופלים

וַנִּתְּתֵי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחֹמֹתַי, יָד וְשֵׁם טוֹב מִבְּנִים וּמִבְּנוֹת: שֵׁם עוֹלָם אֶתֶן-לוֹ, אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת. (ישעיהו נו, 5)

< מדוע, לדעתכם, מייחס הנביא ישעיהו חשיבות לזיכרון שמו של אדם גם לאחר מותו? נמקן

וְאַבְשָׁלָם לָקַח, וַיֵּצֵב-לוֹ בְּחַיֵּי אֶת-מִצְבַּת אֲשֶׁר בְּעַמֶּק-הַמֶּלֶךְ; כִּי אָמַר: אֵין-לִי בֶן, בְּעֵבֹר הַזִּכִּיר שְׁמִי; וַיִּקְרָא לְמִצְבַּת עַל-שְׁמוֹ, וַיִּקְרָא לָהּ יָד אֲבָשָׁלָם, עַד הַיּוֹם הַזֶּה.

(שמואל ב יח, יח)

< גם הנביא ישעיהו וגם הסיפור על אבשלום, קושרים את ההנצחה לצאצאים (בנים ובנות): מדוע, לדעתכם?

< מדוע, לדעתכם, חשוב לאדם ששמו יונצח?

אלכסנדר זיימני

(סופר יהודי-פולני)

זְכָרוֹן שֶׁנִּרְגַע הוּא זְכָרוֹן מֵת. לֹא יוֹתֵר מִקְטָעִים מִתּוֹךְ סְפָרִים. עַל כֵּן אֵיךְ לְהַחֲזִיק בּוֹ חֵי כָּל מָה שֶׁנּוֹרָא וְכָל מָה שֶׁיִּקָּר, אֵיךְ לְהִרְגִילוֹ, בְּמָה לְחַסְנוֹ שְׂיִחְזִיק מֵעַמֵּד בְּתוֹכֵי?

תרגמה: מרים עקביא.

מתוך: אלכסנדר זיימני, פנקס כתובות, עקד, 1989 עמ' 14

"אנו נוטעים יער ועוד יער ועוד ניטע הרבה יערות לקיים משאלתם ורצונם של הלוחמים אשר מסרו נפשם על שחרור מולדתם ... אך לא ביער-עצים אשר ניטע ולא במצבת אבנים אשר נבנה ייחזק ויישמר זכר הגיבורים אשר נפלו על גאולת עמם ומולדתם.

בלב העם היהודי, בלב כל בני ישראל בדורנו-אנו ועד סוף כל הדורות, יחיה זכר הגבורה והתפארת של הגיבורים אשר העזו ויכלו...

מעשי-גבורה אלה יעמדו לעד כנשמת האומה, זה המקום הנאמן והיחיד שישמור זכר גיבורינו..."

(מתוך נאום של דוד בן גוריון)

< השוו בין התפיסות השונות בנוגע להנצחה ולזיכרון: במה הן דומות ובמה הן שונות?

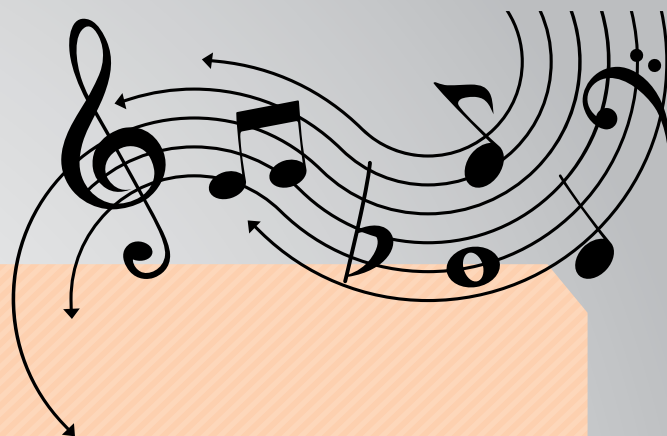
< שוחחו במליאה והציעו תשובות אפשריות לשאלתו של אלכסנדר זיימני: באילו דרכים אפשר לנקוט, לדעתכם, על מנת לשמור על זכרם של הנופלים כזיכרון חי בציבור הישראלי? הציעו דרכים במישור הציבורי וגם במישור האישי.

אתר הנצחה ללוחם הבדואי תמונה זו הינה חלק ממפעל ההנצחה יזכור שנערך על ידי משרד הביטחון

..... גם שיר הוא סוג של הנצחה... ..

הַצְבִי יִשְׂרָאֵל עַל בְּמוֹתֶיךָ חָלַל אֵיךְ נָפְלוּ גְבוּרִים:
 אֶל-תִּגִּידוּ בְּגַת אֶל-תִּבְשְׂרוּ בְּחֻצוֹת אֲשֶׁקְלוֹן
 פֶּן-תִּשְׁמַחְנָה בְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים
 פֶּן-תִּעֲלֶזְנָה בְּנוֹת הָעֶרְלִים:
 הֲרֵי בְּגִלְבוּעַ אֶל-טַל וְאֶל-מָטָר עֲלֵיכֶם וּשְׂדֵי תְרוֹמוֹת
 כִּי שָׁם נִגְעַל מִגֵּן גְבוּרִים
 מִגֵּן שָׂאוּל בְּלִי מְשִׁיחַ בְּשָׁמֹן:
 מִדָּם חָלְלִים מִחֶלֶב גְבוּרִים
 קִשְׁתְּךָ הִוָּנְתָן לֹא נִשּׁוּג אַחֹר
 וְחָרַב שָׂאוּל לֹא תָשׁוּב רִיקָם.
 שָׂאוּל וְיִהוֹנָתָן הִנָּאֲהָבִים וְהַנְּעִימִם בְּחַיֵּיהֶם
 וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרְדּוּ
 מִנְּשָׂרִים קָלוּ מֵאֲרִיּוֹת גְּבָרוּ:

[---]

אֵיךְ נָפְלוּ גְבוּרִים בְּתוֹךְ הַמְּלָחָמָה
 הִוָּנְתָן עַל-בְּמוֹתֶיךָ חָלַל:
 צַר-לִי עֲלֵיךָ אַחִי הִוָּנְתָן נַעֲמַתָּ לִי מְאֹד
 נִפְלְאָתָה אֲהַבְתָּךְ לִי מֵאֲהַבַת נְשִׁים
 אֵיךְ נָפְלוּ גְבוּרִים וַיִּאֲבְדּוּ כָּלִי מִלְחָמָה:

(שמואל ב, א, יז-כז (קינת דוד))

ורדים מודבקים על קיר הנצחה לחללי צה"ל, לטרון, 26/4/2001, צלם: אבי אחיון, לע"מ.

< איך דוד היה רוצה לזכור ולהנציח בתודעת הדורות, את דמותם של שאול ויהונתן, שנפלו בקרב? העתיקו מילים וביטויים המתארים זאת.

< גם היום, למעלה מ-3,000 שנה לאחר שחברה, קינת דוד עדיין נאמרת בטקסים לזכר הנופלים. האם יש להמשיך במנהג זה לדעתכם? ציינו נימוקים בעד ונגד.

< מתי לדעתכם, נכתב השיר דוד? לפי מה אתם יודעים? האם, לדעתכם השיר מתאים גם לימנו? מדוע?

דודו

מילים: חיים חפר
 לחן: אלכסנדר אוריה בוסקוביץ

הערב יורד עלי אופק בוער,
 רוחות בצמרת הרטיטו,
 ואנו סביב למדורה נספר
 על איש הפלמ"ח ושמו דודו:

איתנו הלך במסע המפרך,
 איתנו סייר הוא בגבול,
 בקומזיץ היה מזמר ועוד איך,
 איתנו סחב מן הלול...

הגישו פינג'אן והגידו:
 היש עוד פלמח'ניק כמו דודו?

היתה לו בלורית מקורזלת שיער
 היתה לו בת צחוק בעיניים,
 ועת הקיפוהו בנות עד צוואר -
 צחק הוא עד לב השמיים.

[...]

עם שחר הבאנו אותו מן הקרב,
 הברוש צמרתו אט הרכין.
 רק מי ששכל את הטוב ברעיו
 אותנו יוכל להבין...

רעי, נא אמרו והגידו:
 העוד מחייך הוא שם, דודו...?

זיכרון - בין זהות יהודית לזהות ישראלית

הזיכרון ההולך אתנו

"המעט שאנו, החיים, יכולים לגמול לחברינו המתים - הוא הזיכרון ההולך אחריהם ואִתנו"

יצחק רבין

- < איך זיכרון יכול ללכת אתנו? תנו דוגמה אחת לזיכרון כזה בימי שגרה, ודוגמה אחת מיום הזיכרון לנופלים.
- < מה ניתן ללמוד על חברה, שהזיכרון ההולך איתה מאפיין את זהותה?

באיזה עבר להחזיק?

"כמעט שאין לך בימינו יהודי שלא שמור עמו עבר יהודי כלשהו ... הברירה שניתנה ליהודים איננה האם להחזיק בעבר או לא, אלא באיזה סוג של עבר להחזיק."

מתוך: יוסף חיים ירושלמי, זכור, מאנגלית: שמואל שביב, עם עובד, תשמ"ח, עמ' 126.

- < איזה סוג של עבר אנו מעצבים באמצעות חגים בכלל וטקס הזיכרון לנופלים בפרט?
- < מה תחושתכם ועמדתכם כלפי דרכי עיצוב אלה, כמתבגרים במדינת ישראל?

זכור

זְכוֹר אֶת-הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יִצְאֶתֶם מִמִּצְרַיִם מִבְּיַת עֶבְדִּים....

שמות, יג, 3

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה לָךְ עַמְלֶק בְּדַרְךָ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם ...

דברים, כה, 17

זְכוֹר אֶת-יּוֹם הַשַּׁבָּת, לְקַדְּשׁוּ...

שמות, כ, 7

- < מהו צו הזיכרון לפי פשט הכתוב בכל אחד מהפסוקים?
- < מהי, לדעתכם, השפעת כל אחד מהפסוקים על הזהות היהודית הישראלית שלנו?

< בחרו שניים מבין ההיגדים בנושא תרבות הזיכרון היהודית והישראלית.

צרו כרזה והוסיפו היגד משלכם בו משולבת המילה זיכרון. על הכרזה לשקף את הזהות הייחודית של החברה הישראלית בעיניכם.

< בשנים האחרונות ניטש ויכוח בציבור הישראלי על אודות נוסח תפילת "זכור" לחללי צה"ל. מה הסיבה לוויכוח, להבנתכם? הציעו דרך לגשר בין הצדדים.

- < מה דומה בין נוסח "זכור" של ס' יזהר לבין הנוסח המסורתי של ה"זכור" המופיע בעמוד 3, ובמה הם שונים? מהו ההבדל המשמעותי ביותר בעיניכם? מה עמדתכם לגביה?

- < איזה "זכור" מגדיר יותר את זהותכם? מדוע? איזה "זכור" הייתם משלבים בטקס בית ספרי?

זכור ללוחמים/ ס' יזהר

נזכור אחים ורעים אשר יחד יצאו עמנו בפלוגות הלוחמים אנחנו חזרנו והמה לא ישוכו עוד גלים-גלים עלו, שטפו וחזרו המה נותרו על החוף אין שוב צעירים יצאו וחסונים, נאים ותמירים כצמח השדה, עד שהשיגתם העופרת ורסיסי המוות קטלום.

זיכרון כסימני דרך תמונה זו הינה חלק ממפעל ההנצחה זיכור שנערך על ידי משרד הביטחון

הזיכרון: נַכְס או נְטֵל?

< אילו אירועים או מצבים בחייכם הייתם רוצים לזכור לזמן רב, ואילו אירועים או מצבים הייתם רוצים לשכוח? מדוע?
 < דונו בטקסטים הבאים וגבשו עמדה מנומקת: האם, לדעתכם, הזיכרון בכלל, וזיכרון הנופלים בפרט, הוא נכס או נטל?

שְׁהָר הזיכרון יזכור במקומי / יהודה עמיחי

שְׁהָר הזיכרון יזכור במקומי,
 זה תפקידו. שְׁהָר לְזִכֵּר יזכור,
 שהרחוב על שם יזכור,
 שהבניין הידוע יזכור,
 שבית התפילה על שם
 אלוהים יזכור,
 שספר התורה המתגלגל יזכור...
 שחיית השדה ועוף השמים
 יאכלו ויזכרו, שכולם יזכרו.
 כדי שאוכל לנוח.

הזיכרון הוא כמו דופק.
 אני רוצה להקשיב לדופק,
 להתנגח אתו.
 ולא לשמוע אותו, לפעמים,
 כי אני רוצה לחיות.
 אבל הוא שם כל הזמן.

נאוה סמל

כל עוד מישהו זוכר אותנו,
 אנחנו חיים.

קרלוס רואיס סאפון. צלה של הרוח

נרות זיכרון על מצבת חייל שנפל במלחמת יום הכיפורים

ליהודים יש שישה חושים: מישוש, טעם, ראייה, ריח, שמיעה [...] וזיכרון [...] עבור היהודים, הזיכרון הוא לא פחות בסיסי מדקירת מחט, או נצנוצה הכסוף, או טעם הדם שהיא שולפת מן האצבע. היהודי נדקר על ידי סיכה ונזכר בסיכות אחרות. רק בכך שדקירת הסיכה מחזירה אותו אחורה אל דקירות סיכה קודמות - כשאמו ניסתה לתקן את שרוול חולצתו כשזרועו עוד הייתה בפנים, כשאצבעותיו של סבו נרדמו מרוב שליטפו את מצחה הלח של אם-סבו, כשאברהם בחן את חוד הסכין כדי להיות בטוח שיצחק לא יחוש כאב - היהודי יכול להבין למה זה כואב. כשיהודי נתקל בסיכה, הוא שואל: כמו מה זה נזכר?

ג'ונתן ספרן-פיר, "הכול מואר", תרגום: אסף גברון, עמ' 230 בהוצאת כינרת, זמורה-ביתן

עם מנסה לזקוף קומה ולהיות חופשי בארצו. כנראה שאי אפשר היה לעשות זאת ללא כריתה. אי אפשר לייצר שכחות חדשות בלי לבער את השכחות האחרות, או לכל הפחות לתעל אותן לשכחה החדשה. ואולם, כאשר הצבר מגיע עם ניצני זיכרונותיו, דמעות שכול, הוא מוצא עצמו מוצף נחלי צער. מאמץ רב יידרש כדי לדכא את הזיכרון והשכחה העולים מכל כך הרבה מילים עבריות [...] אם למרות כל אלו כתב אבי את שירו, אין זאת אלא שהיה הדבר חשוב לו. העניין נתון לפרשנות, ולי נראה שהוא רצה להזהיר אותנו מפני משהו: הוא חשף מוקש בדרך הזיכרון שלנו את החושך והצלמוות של השכול. אני קורא את שירו "בינו נא מורדים" כניסיון להעמיד אותנו על מגבלות ההבניה של השכול, כפי שיצקה אותה הלאומיות הישראלית.

מתוך: מאיר בוזגלו, "סאלים, חיים ודוד, וריאציות של שכחה", תיאוריה וביקורת, 22 (2003)

אנו עם אֵבֶל, אך לא נואש. עטופי יגון, אך רחוקים מחמלה עצמית. מקוננים על אסון, נזכרים בחטאינו, קטיגורים [ביקורתיים] על עצמנו. האֵבֶל הוא קריאה לתשובה, אנו עם השרוי באבל שתכליתו תיקון. צער כה עמוק מטהר. זוהי דרך שלא במתכוון להעמקת רגש החמלה, להבנה שההיסטוריה החולפת לנגדנו אינה סוף פסוק. הקינה מטילה את צלילה לתוך קול צחוקנו. אולם הצער העמוק טעמו גם כהקדמה לגאולה.

אברהם יהושע השל

יום הזיכרון: בין ערכים אישיים לערכים חברתיים

יְהוָה עִז, לְעַמּוֹ יִתֵּן; יְהוָה, יְבָרֶךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם.
(תהילים, כט, 11)

וַיִּשְׁכַּתֶּם לְבָטַח בְּאַרְצְכֶם וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בְּאַרְצְךָ.
(ויקרא כו, 5)

וַיֵּשֶׁב יְהוּדָה וַיִּשְׂרָאֵל לְבָטַח, אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֲנָתוֹ,
מְדוּן וְעַד-בְּאֵר שָׁבַע, כָּל יְמֵי שְׁלֹמֹה.
(מלכים א, ה, 5)

כל אחד מהפסוקים מושג השלום קשור למושג משמעותי נוסף: מהו האם הקשר הזה בין המושגים הכרחי, לדעתכם, גם בימינו? מדוע?

חפשו בתנ"ך שלושה פסוקים נוספים לפחות שבהם מופיעה המילה שלום. צרו כרזה ממבחר הפסוקים והוסיפו היגד משלכם שבו משולבת המילה שלום לצד מושגים נוספים הקשורים בו, לדעתכם.

עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ אָמֵן.
(מן הסידור)

נוסח חדש: התנועה ליהדות מתקדמת הוסיפה מילים אחדות לטקסט המסורתי:

עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה בְּרַחֲמָיו שָׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְעַל כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל, וְאָמְרוּ אָמֵן.

יהי רצון מלפניך, ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו, שתבטל מלחמות ושפיכות דמים מן העולם, ותמשיך שלום גדול ונפלא בעולם, ולא ישאו עוד "גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה" (ישעיה ב, ד), רק יכירו וידעו כל יושבי תבל האמת לאמיתו, אשר לא באנו לזה העולם בשביל ריב ומחלוקת חס ושלוש, ולא בשביל שנאה וקנאה וקנטור ושפיכות דמים חס ושלוש, רק באנו לעולם כדי להכיר ולדעת אותך, תתברך לנצח.

(מתוך ליקוטי תפילות, בהשראת רבי נחמן מברסלב, חלק שני, תפילה נג)

אורי, אתה היית לי מישהו לרוץ אִתּוֹ

מתוך הספר שנשא דוד גרוסמן לבנו אורי, שנפל במלחמת לבנון השנייה.

"... אני לא אומר כרגע דבר על המלחמה שבה נהרגת. ... אנחנו נתכנס בתוך כאבנו, מוקפים בחברינו הטובים, עטופים באהבה עצומה שאנו חשים היום מכל-כך הרבה אנשים, שאת רובם איננו מכירים, ואני מודה להם על תמיכתם שאין לה גבול. הלוואי שאת האהבה והסולידריות האלה נדע לתת אלה לאלה גם בזמנים אחרים. זה אולי המשאב הלאומי הייחודי ביותר שלנו. זה אוצר הטבע האנושי הגדול שלנו. הלוואי ונדע להיות קצת יותר עדינים זה אל זה. הלוואי ונצליח לחלץ את עצמנו מן האלימות והאיבה שחלחלו כל כך עמוק אל כל מערכי חיינו. הלוואי שנדע להתעשת ולהציל את עצמנו כעת, ברגע האחרון ממש, כי זמנים קשים מאוד עוד מחכים לנו.

אורי היה ילד ישראלי מאוד, אפילו שמו ישראלי ועברי כל כך. הוא היה תמצית הישראליות כפי שהייתי רוצה לראות אותה. זו שכבר כמעט נשכחה. זו שלפעמים נחשבת כמעט לקוריוז. והוא היה אדם ערכי. המילה הזאת נשחקה מאוד וגם הייתה ללעג בשנים האחרונות, כי בעולמנו המטורף והאכזר והציני, זה לא "קול" להיות ערכי, או להיות הומניסטי, או להיות רגיש באמת למצוקתו של האחר, גם אם האחר זה אויבך בשדה הקרב. אבל אני למדתי מאורי שאפשר וצריך גם וגם. שאנחנו אכן צריכים לעמוד על נפשנו. אבל לעמוד על נפשנו בשני המובנים: גם להתגונן, אבל גם להתעקש על נפשנו. להתעקש ולשמור עליה מפני הכוח והחשיבה הפשטנית, מפני ההשחתה שיש בציניות, מפני זיהום הלב והזלזול באדם שהם הקללה הגדולה באמת של מי שחי את כל חייו באזור אסון כמו שלנו. ..."

- < על אילו ערכים יהודיים מצביע גרוסמן בהספד? מה הביקורת שלו בהקשר זה? הביעו עמדה על ביקורת זו.
- < אילו ערכים ישראליים ייצג אורי על-פי ההספד?
- < אילו תיקונים מעוניין גרוסמן לקדם בחברה שלנו? אילו ערכים יובילו אותה?
- < אילו ערכים, לדעתכם, אמור לקדם יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל? מדוע? הביעו עמדתכם - מדוע יום האבל האישי והלאומי מהווה בעיני רבים הזדמנות לשוחח על תיקון חברה ועולם?